

Podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Politika celkových sil a otázka budování vojenské a nevojenské milice v České republice

**VOJENSKÉ
UMĚNÍ**

Každý stát vychází ve výstavbě vlastního bezpečnostního systému z místních podmínek a cílů bezpečnostní politiky. K tomu je často využíván koncept celkových sil, který ve svém důsledku vede k vytvoření miličnického prvku doplňujícího uvnitř bezpečnostního systému činnost profesionálních bezpečnostních sil. Stejně je tomu také v České republice, kde však na rozdíl od Rakouska, Švýcarska, Dánska, či USA není explicitně zmiňován miličnický charakter dobrovolnických jednotek angažovaných do činnosti bezpečnostního systému.

Úvod

Stát, vláda a její aparát poskytující veřejné statky, je součástí národního hospodářství. Takto jako ekonomický subjekt čelí podobně jako ostatní produkční subjekty, firmy, zdrojovým omezením. [1] Na rozdíl od subjektů, jejichž činnost je na trzích výrobních faktorů determinována zákony poptávky a nabídky, disponuje vláda jednou podstatnou výhodou – část potřebných zdrojů může získávat uplatněním státní moci. Tímto způsobem, když je při získávání zdrojů buď uplatněn princip donucení, nebo stát nabídne občanům či firmám nějaký druh výhody či exkluzivity, mohou být zmírněna, ba dokonce překonána omezení velikosti bezpečnostní instituce [2] v podobě počtu aktivního personálu určeného rozpočtem na obranu a bezpečnost.

Uplatněním tzv. **politiky celkových sil** (total force policy/concept) [3 s. 24-25] a přesunem části odpovědnosti ze státu přímo na municipality a občany vykonávající činnosti některých profesionálních bezpečnostních institucí jako dobrovolnickou a spolkovou činnost ve svém volném čase a někdy i na úkor svého civilního povolání se v rámci bezpečnostního systému etablová jeho miličnický prvek – vojenská a nevojenská milice. [4] Účelem tohoto příspěvku je vysvětlit koncepci celkových sil a ukázat možnosti jejího uplatnění v českém bezpečnostním systému.

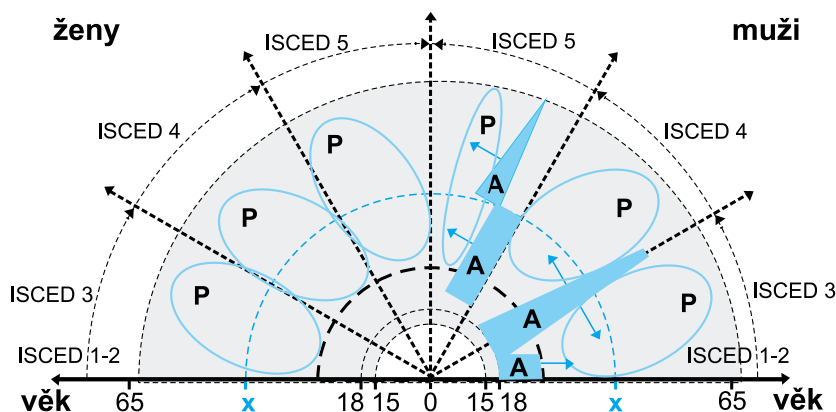
1. Koncept celkových sil

Funkcionality bezpečnostního systému a jeho jednotlivých prvků jsou odvozovány na základě scénářů jejich použití. Takto jsou definovány potřebné schopnosti popsatelné množstvím sil a prostředků a odpovídající organizační struktura jednotlivých bezpečnostních institucí daného bezpečnostního systému. Tato struktura koresponduje se scénářem s největším nárokem na síly a prostředky. Tím bývá zpravidla zapojení státu do válečné operace či do několika takových operací, jako je tomu v požadavku na schopnost vést „dvě a půl“ či „jeden a půl války“ v případě USA. [3, str. 113]

Původní plány jsou však vždy na konec konfrontovány s rozpočtovými možnostmi, a to také určuje způsoby zajištění přístupu k požadovanému počtu sil a prostředků,

jestliže by byly v případě výskytu mezní události skutečně zapotřebí. Ekonomická omezení nutí projektanty bezpečnostního systému vytvářet zálohu/rezervu sil [5] a prostředků, z které jsou v případě potřeby posíleny schopnosti bezpečnostního systému nebo jsou generovány schopnosti nové. Děje se tak mobilizováním schopností, tj. sil a prostředků určujících tyto schopnosti, [6] a samotná problematika vytváření (výstavby), organizování, udržování a používání zálohy/rezervy sil představuje relativně samostatný okruh problémů řešený většinou samostatnou koncepcí. [7, 8]

Přístup k plánování sil jako k souhrnným silám, které jsou dostupné v případě potřeby (koncept celkových sil) na operačním území či na území státu a v jeho ekonomice, umožňuje pro potřeby zajištění bezpečnosti kalkulovat s celým potenciálem populace. To není možné, pokud bychom se soustředili jen na profesionální personál, který je výběrem z této populace. Rozšířením tohoto výběru o doplněk v podobě určité zálohy vhodné k mobilizaci dané bezpečnostní instituce, dochází také k rozložení břemene, spojeného s produkcí bezpečnosti na daleko více osob. V případě vojenské služby se jedná o tzv. vojenskou daň. [9, 10, 11] a uplatnění konceptu celkových sil do určité míry vždy posiluje hledisko sociální spravedlnosti bez ohledu na to, ať už dochází k vytváření zálohy na principu donucení nebo dobrovolnosti. Ve společnosti vyžadující participaci občanů na produkci veřejných statků a služeb je proto uplatnění konceptu celkových sil lepší variantou než jen elitářský výběr mezi profesionály věnujícími se produkci bezpečnosti jako veřejného statku.

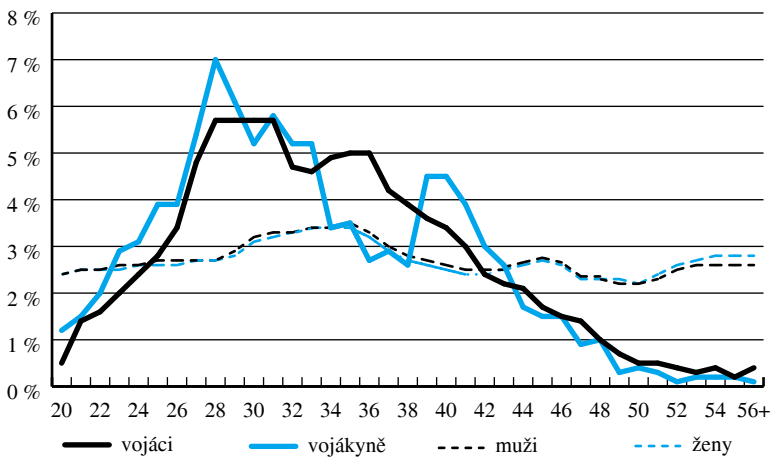
Pozn.:
 ISCED 1-2 základní vzdělání a bez vzdělání
 ISCED 3 střední vzdělání bez maturity a s maturitou (část)
 ISCED 4 střední vzdělání s maturitou
 ISCED 5 vysokoškolské vzdělání

Obr. 1: Model celkových sil z pohledu reprezentace společnosti

Z historického úhlu pohledu byla práce v oblasti bezpečnosti úkolem mladých mužů. V tomto světle umožňuje koncept celkových sil, zejména je-li založen na dobrovolnictví, rozkládat břemeno zajišťování bezpečnosti jak z pohledu věku (mezigenerační spravedlnost), tak z pohledu genderového (emancipace pohlaví) a sociálního rozvrstvení společnosti (reprezentace společnosti). To si lze uvědomit na modelu celkových sil (obr. 1), kde je zachycena struktura aktivního personálu ozbrojených sil (A) po jednotlivých vzdělanostních

skupinách (odpovídající hodnostním sborům) vymezených definicí ISCED-97 [12] ve věku 0 až 65 let s vymezením pracovní síly (15-65 let) podle jejího genderu (pohlaví). Zároveň jsou zde naznačeny kohorty osob (P), pro které by bylo žádoucí jejich zapojení do bezpečnostního systému z hlediska dosažení vyšší sociální soudržnosti.

Nerovnoměrné zastoupení mužů a žen, určitých věkových skupin a vzdělanostních tříd je dáno požadavky na pracovní sílu, formulovanými tou kterou bezpečnostní institucí (bezpečnostním sborem, složkou ozbrojených sil). Např. ozbrojené síly obecně preferují muže před ženami, silné a zdravé osoby před osobami se zdravotním omezením a mladší osoby před staršími. To je dáno jednak charakterem práce vojenského povolání (fyzicky namáhavá práce) vyžadujícím silné a zdravé jedince, jednak potřebou vychovávat si vojáky (od určitého věku je již obtížné jedince vychovávat). Právě ve vztahu k takovým požadavkům je formována personální struktura té které bezpečnostní instituce. Existenci nerovnoměrného zastoupení populace na příkladu České republiky dokládá obr. 2 a tab. 1.

Pramen: Vlastní výpočet podle Statistické ročenky ČR 2009, Praha: ČSÚ, 2009, tab. 4-2. ISBN 978-80-250-1948-1; Statistická ročenka 2008, Praha: Ředitelství personální podpory, 2009.

Obr. 2: Rozložení věku v personálu ozbrojených sil České republiky a v české populaci v roce 2008

Tab. 1: Zastoupení vzdělanostních skupin podle nejvyššího dosaženého vzdělání v ozbrojených silách České republiky a v české populaci v roce 2008

	ISCED-97				celkem
	0, 1, 2	část 3	část 3, 4	5, 6	
osoby starší 15 let (tisíce osob)	1 675,5	3 197,8	3 019,8	1 050,0	8 943,0
ozbrojené síly ČR	0,0	4 735,0	11 934,0	6 729,0	23 398,0
v %					
osoby starší 15 let (tisíce osob)	18,7	35,8	33,8	11,7	100,0
ozbrojené síly ČR	0,0	20,2	51,0	28,8	100,0

Pramen: Trh práce v ČR 1993 až 2008 [kód publikace: 3103-09], Praha: ČSÚ, 2009, tab. 101/R; Statistická ročenka 2008, Praha: Ředitelství personální podpory, 2009.

2. Bezpečnostní instituce a její záloha sil

Bezpečnostní institucí obvykle rozumíme organizaci zřizovanou zákonem nebo podle zákona, které se má podílet na zajišťování bezpečnosti státu, nebo jeho územního celku. [2] Jde o instituci zřizovanou ve veřejném zájmu a fungující podle veřejného práva. V podmínkách České republiky se jedná o instituci řazenou v zásadě pod ozbrojené síly nebo bezpečnostní sbory, tedy instituce s celostátní působností. Nicméně podle zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů, lze sem rovněž řadit záchranné sbory a havarijní služby. V logice krizového zákona a zákona o integrovaném záchranném systému by mezi bezpečnostní instituce patřily také součásti integrovaného záchranného systému, z nichž však ne všechny mají celostátní působnost, např. obecní policie působí jen na katastru příslušné obce, a nejsou zřizovány státem.

Z tohoto úhlu pohledu by bylo možné dělit bezpečnostní instituce na ozbrojené síly a ostatní. Toto dělení vychází z toho, že pouze ozbrojené síly vytvářejí podle současného zákonodárství vlastní zálohu sil, tedy že záložní síly jsou součástí instituce ozbrojených sil a jedná se osoby ve služebním poměru ke státu. Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů, rozlišuje povinnou a aktivní zálohu. Institut zálohy je tak primárně spojen s vojenskými schopnostmi.

Schopnosti ostatních bezpečnostních institucí nebývají nutně spojovány s vlastní zálohou, přesto však některé z těchto institucí využívají zálohování některých jejich základních schopností. Děje se tak prostřednictvím uložení zákonné povinnosti veřejným a soukromým subjektům zajišťovat tyto schopnosti. Takto se postupuje v případě výkonu požární ochrany. Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje územně samostatným celkům (obcím, krajům), ministerstvům a právnickým osobám zřizovat a spravovat jednotky požární ochrany. Tyto jednotky poskytují na vymezeném teritoriu základní schopnosti potřebné pro nasazení Hasičského záchranného sboru ČR (HZS ČR) podle základních scénářů jeho nasazení. V tomto světle představují zálohu národní profesionální bezpečnostní instituce, kterou je HZS ČR. Představu o této záloze si lze udělat z tab. 2 a 3 zachycující vývoj počtu požárních jednotek a osob působících v požární ochraně v letech 1999 až 2010.

Aplikaci politiky celkových sil však nelze vztahovat jen k oblasti obrany a vnější bezpečnosti nebo požární ochraně, nýbrž ji lze vztahovat k celému bezpečnostnímu systému. Oba uvedené případy zálohování schopností profesionální bezpečnostní instituce jsou podmíněny dosažením plnoletosti příslušníka zálohy. Problematika politiky celkových sil je však širší, jak si lze uvědomit z obr. 3.

Obr. 3 zachycuje model celkových sil uplatňovaný ještě v první polovině 90. let v České republice. [13] Zde muži po odvodu byli zařazeni do vojska. Stali se vojáky a na základě těchto kritérií mohli konat profesionální službu jak v ozbrojených silách, tak v ozbrojených sborech. Vykonávali-li službu v ozbrojených sborech, byli „vyňati“ z vojenské zálohy a nepočítalo se s nimi k výkonu vojenských cvičení.

Tento systém ovšem byl jen zbytkem systému fungujícího v socialistickém Československu, kde byla politika celkových sil daleko více rozšířena. Bylo tomu tak nejenom proto, že režim řízený Komunistickou stranou Československa vyžadoval masovou angažovanost obyvatelstva v sektoru bezpečnosti, [14] ale také proto, že masové zapojování

Tab. 2: Počty jednotek požární ochrany v letech 1999 až 2010 k 31. 12.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hasičský záchranný sbor ČR	232	232	232	232	234	235	236	237	237	238	239	240
hasičské záchranné sbory podniků	124	122	110	115	111	105	99	97	113	116	113	108
sdužení dobrovolných hasičů podniků	825	681	681	473	404	334	299	261	258	256	256	251
sdužení dobrovolných hasičů obcí	8 793	8 181	8 428	7 950	8 278	8 104	7 740	7 621	7 348	7 343	7 326	7 326
z toho vůbec nezasahovalo	2 293	2 630	6 345	5 387	5 257	5 569	5 126	3 994	4 569	4 378	4 483	102

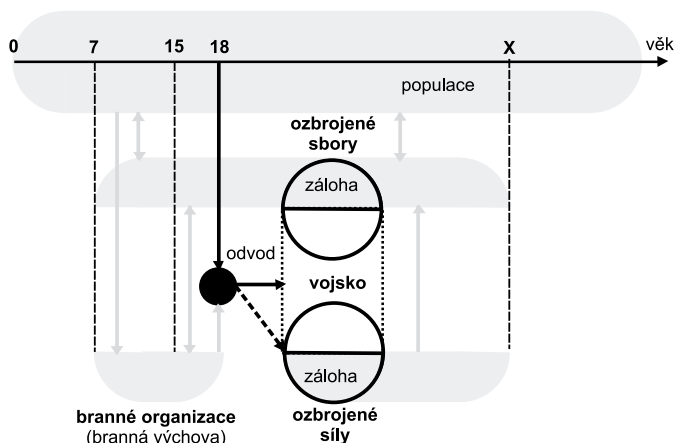
Pramen: Statistická ročenka: požární ochrana, integrovaný záchranný systém, Hasičský záchranný sbor ČR, 1999-2010, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR

Tab. 3: Počty osob působících v požární ochraně v letech 2002 až 2010 k 31. 12.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
příslušníci HZS ČR	10 530 ^{*)}	10 512 ^{*)}	10 517 ^{*)}	10 517 ^{*)}	10 559	9 385	9 419	9 614	9 614
z toho směnových příslušníků zařazených v jednotkách HZS	6 050	6 443	6 332	6 443	6 529	6 529	6 554	6 599	6 372
obč. zam. HZS ČR	–	–	–	–	–	1 132	1 133	1 183	1 183
profesionální hasiči v jednotkách HZS podniků	3 391	3 391	3 077	2 563	2 448	2 350	2 472	2 430	2 806
členové jednotek SDH obcí a podniků	95 453	95 453	90 304	83 679	78 022	76 026	74 358	74 205	73 422

Pozn.: ^{*)} Zahrnuje i občanské zaměstnance.

Pramen: Statistická ročenka: požární ochrana, integrovaný záchranný systém, Hasičský záchranný sbor ČR, 2002-2010, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR.

Obr 3: Tvorba záloh v modelu celkových sil

obyvatelstva do činnosti bezpečnostního systému umožňovalo jeho předvojenskou přípravu (či spíše všeobecnou přípravu před očekávaným válečným konfliktem). To např. v očích tehdejších analytiků NATO představovalo podstatnou výhodu vojsk Varšavské smlouvy – relativně delší trvání povinné vojenské služby mužů bylo navíc doplněno předvojenskou (brannou) přípravou předcházející odvodu a nástupu základní vojenské služby. [15]

Jednou z organizací, umožňující přípravu obyvatelstva, orientovanou na získání dovedností, využitelných v činnosti ozbrojených sil, a to bez ohledu na to, jestli se dotyčný stal později skutečně vojákem, byl tak zvaný Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM). Ten na začátku své existence zajišťoval přípravu pilotů a výsadkářů; běžně pak prováděl přípravu budoucích vojenských řidičů a umožňoval všem československým občanům organizovaný přístup ke střelným zbraním a střelecké přípravě, stejně tak i školil obyvatelstvo v oblasti civilní obrany/ochrany. [14] Ta se zaměřovala zejména na ochranu jednotlivce před zbraněmi hromadného ničení, neboť tehdejší vojenská doktrína počítala s použitím jaderných zbraní v případném konfliktu mezi NATO a Varšavskou smlouvou. [16] Téhož logice bylo také uzpůsobeno budování obrany tehdejšího socialistického Československa, kde se civilní obrana stala organickou součástí jeho branného systému. [17, s. 83-86]

Význam branných aktivit, jakou je např. střelecká příprava, a aktivit spojených s oblastí bezpečnosti obecně, např. školení v požární ochraně, civilní ochraně apod., ve školském vyučování a přístup k takovým (zájmovým) aktivitám mimo výuku byly důležité pro budování personálního jádra tehdejších bezpečnostních institucí. Branná příprava byla sice „nedílnou součástí komunistické výchovy občanů“, prakticky se však jednalo o branné vzdělávání, které bylo „součástí základního vzdělání občana“. [17, s. 105] V tomto smyslu lze hovořit o tom, že právě děti, organizované v tehdejších různých dobrovolnických/zájmových organizacích, představovaly rezervu pro doplňování bezpečnostních institucí jak na principu dobrovolnosti, tak v případě donucení došlo-li by v budoucnu k tomu, že budou povoláni k osobním úkonům. [17, s. 101] Princip vytváření takové personální rezervy se dnes prakticky zachoval jen v oblasti požární ochrany.

3. Záloha a miliční prvek v České republice

Slovník spisovné češtiny [18] uvádí u hesla milice, že jde o „1. dř. ozbrojená organizace komunistické strany: zrušení L-ých m-í 2. (v někt. zemích) bezpečnostní sbor“. Rejzkův *Etymologický slovník* [19] pak uvádí jen druhý význam. Jde o bezpečnostní sbor, přičemž slovo milice se do češtiny dostalo přes německé die Miliz pocházející z latinského *militia* = vojsko a vojenská služba; *miles* = voják. Kluge a Seebold [20] k heslu die Miliz doplňují, že od 17. století je slovo používáno ve významu die Bürgerwehr, tj. domobrana. *Oxfordský etymologický slovník* [21] pak uvádí, že jde speciálně o „citizen army“, armádu budovanou na principu občanství, příslušnosti k danému městu, zemi či státu. *Ruský etymologický slovník*, [22] podobně jako *Slovník spisovné češtiny*, uvádí dva významy, z nichž jeden je také jako u nás spojen s komunistickou minulostí. Jde o „1. úřední instituci odpovědnou za ochranu veřejného pořádku a majetku v socialistickém vlastnictví, bezpečnost občanů a jejich majetku; 2. dobrovolnickou armádu, národní (zemskou) domobranu“.

Druhý význam dokládá *Kürchnerův lexikon*, [23] když u hesla die Miliz uvádí: „Vyzbrojení země v protikladu ke stálému vojsku. V Itálii a Rumusku = zeměbrana (Landwehr/Landsturm). Příprava příslušníka milice se omezuje jen na krátký výcvik a výstavba vojska se soustředí na vytvoření jader budoucích částí vojska. Významnou roli hraje milice vedle stálého vojska v Anglii; její jádra patří do struktury stálého vojska, jsou doplňovány také náboem, přesto každý, kdo je schopen vojenské služby, může být do této služby povolán.“

Hovoří-li se o milici, miličním prvku obrany, má se na mysli část sil určených pro výkon bezpečnostních funkcí na území daného státu. Ty jsou zpravidla doplňkem profesionálních bezpečnostních institucí, a zároveň tvoří zálohu pro jejich případnou mobilizaci a následnou expanzi.

Vzhledem k tomu, že se bezpečnostní instituce dělí na vojenské a nevojenské, lze rozlišovat milici vojenskou a nevojenskou. [2] S ohledem na mezinárodní právo veřejné a regulaci ozbrojených sil a ozbrojeného konfliktu [24, 25] se u nevojenské milice nepředpokládá její vojenské užití. Neznamená to však, že nemůže být zapojena do obrany země, např. na úseku civilní obrany/ochrany. V rámci konceptu celkových sil by však doplňování ozbrojených sil z řad jejich příslušníků znehodnocovalo investice, vložené do jejich přípravy. Takovou nevojenskou milicí, organizovanou v působnosti Ministerstva vnitra, jsou dnes **dobrovolní hasiči** vytvářející občanské sdružení, kteří jsou organizováni do jednotek na úrovni obcí. Jejich financování je řešeno z rozpočtů samospráv a podporováno dotacemi z rozpočtu Ministerstva vnitra, kam problematika požární ochrany patří.

Tab. 4: Počty jednotek a příslušníků aktivní zálohy v letech 2005 až 2011 k 1. 1.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet jednotek	17	25	48	48	25	25	25
z toho pěší roty při KVV	14	14	14	14	14	14	14
Počet příslušníků	1 312	1 163	1 094	1 106	1 099	1 039	1 093
z toho v pěších rotách při KVV	1 231	1 063	948	919	916	869	920

Pramen: Ministerstvo obrany ČR/sekce plánování sil

Vojenskou alternativou k dobrovolným hasičům se v České republice mohla stát tzv. **aktivní záloha** využívající stejný koncept celkových sil jako je tomu v případě požární ochrany. Přestože v roce 2005 byla dokončena plná profesionalizace ozbrojených sil České republiky a institut aktivní zálohy dostal svou právní úpravu, její význam však paradoxně upadal, jak dokládá tab. 4. Děje se tak navzdory tomu, že aktivní záloha je deklarována jako první zdroj pro doplnění ozbrojených sil v případě krize. [26] Tento vývoj je ovšem třeba vidět v historickém kontextu, kdy během dvaceti let v armádě postupně zanikalo povědomí o možnostech konceptu celkových sil a rostly preference profesionalismu, spojené jen se statutem služebního poměru vojáka z povolání.

Česká republika zdědila po socialistickém Československu rozsáhlou vojenskou zálohu, jejíž význam se pro obranu českého území významně zmenšil po roce 1989, kdy významně poklesla pravděpodobnost vojenské konfrontace mezi NATO a Varšavskou smlouvou. Tato skutečnost se rovněž promítala do počtu osob povolávaných k vojenskému cvičení. Jak vyplývá z tab. 5, počet osob povolávaných k vojenskému cvičení byl v době existence ČSSR 3 až 5krát větší, než v době trvání ČSFR.

Tab. 5: Vojáci v záloze povolání na vojenská cvičení v letech 1988-2008

ČSSR	1988	1989						
povoláno	115 767	101 715						
– z toho dobrovolníci	–	–						
ČSFR	1990	1991	1992					
povoláno	23 421	32 180	29 584					
– z toho dobrovolníci	–	–	–					
ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
povoláno	5 202	3 336	10 445	7 171	2 346	2 136	1 664	1 532
– z toho dobrovolníci	–	–	–	–	–	–	348	824
ČR	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
povoláno	N/A	N/A	N/A	N/A	1 470	1 165	1 287	1 104
– z toho dobrovolníci	N/A	N/A	N/A	N/A	1 470	1 165	1 287	1 104

Pramen: KOUDELKA, J. Návrh variant systému přípravy záloh pro potřeby AČR a její postupné profesionalizaci [ÚSS/2001-S-3-003]. Brno: ÚSS Vojenské akademie, 2001. obr. 2 [CD-ROM]; VLČEK Bohuslav. Lidské zdroje použitelné pro zabezpečení požadavků souvisejících s řešením krizových stavů a obranou státu. Vojenské rozhledy, 2007, roč. 16, č. 2, s. 186-200.

Při rozdělení ČSFR se tehdejší Československá armáda dělila v poměru počtu obyvatel tehdejší federace 2:1. [27] V tomto poměru byla také rozdělena vojenská záloha z 85 % tvořená vojáky v kategorii mužstva a poddůstojníků, [28] kterou by v případě potřeby byla doplňována Armáda České republiky a Armáda Slovenské republiky. Takto poklesl dále význam vojenské zálohy pro Českou republiku, když, při přepočítání údajů z dob ČSFR v poměru 2:1, v letech 1993 až 1994 představoval počet vojáků v záloze, povoláných na vojenské cvičení, maximálně 1/4 počtu osob povolávaných ze zálohy před rozdělením ČSFR. V letech 1995 až 1996 sice počty vojáků v záloze, povoláných na vojenské cvičení, vzrostly, přesto význam vojenské zálohy upadal. V té době již Česká republika usilovala o členství v NATO a EU. V roce 2007 disponovala Česká republika 1,83 mil. vojáků v záloze. Tento počet se ročně snižuje o cca 50 až 60 tisíc osob. [28]

Československá a později i česká branná legislativa umožňovala vojákům v záloze konat vedle povinných vojenských cvičení i dobrovolná cvičení. O taková cvičení však mezi vojáky v záloze nebyl zájem, neboť nevěděli v dostatečném předstihu ani termín jejich konání, ani obsah cvičení. Situace se změnila s nástupem nového náčelníka Generálního štábu Armády České republiky Jiřího Šedivého (1. 5. 1998 až 30. 11. 2002). Z jeho podnětu začala být organizována dobrovolná cvičení a vojáci účastníci se těchto cvičení postupně vytvořili *institut aktivní zálohy*. Paradoxně byl institut povinných vojenských cvičení používán i pro sportovní reprezentaci českých ozbrojených sil. V roce 2005 takto bylo povoláno sedm vojáků, v roce 2006 tři. [28]

Příslušníci vojenské zálohy účastníci se dobrovolně vojenských cvičení byli z počátku označováni jako *dobrovolná záloha*, protože neexistoval právní institut takové zálohy. Ten se z iniciativy ODS podařilo vytvořit v roce 2002 novelizací branného zákona. Tato novela vstoupila v platnost 1. 5. 2002 a definovala aktivní zálohu jako skupinu vojáků v záloze, která je předurčena pro doplnění ozbrojených sil již v míru, jejíž příslušníci se státem uzavřeli písemnou dohodu o dobrovolném udržování jejich vojenskoodborné

připravenosti na období dvou až pěti let. Tato záloha byla označována jako *aktivní záloha dobrovolná*. Nový branný zákon, který vstoupil v platnost 1. 1. 2005 v důsledku ukončení mírového výkonu povinné vojenské služby, pak hovořil již jen o **aktivní záloze**. [30]

K oživení institutu aktivní zálohy a větší orientaci ozbrojených sil na koncept celkových sil se pak v souvislosti s očekáváním demografického stárnutí populace a rizika dalšího omezování vojenského rozpočtu vrátila Bílá kniha o obraně. [31] Ta přiznala, že tento institut „...naplňuje právo občana podílet se na zajišťování obranyschopnosti České republiky i v době míru. Je také nástrojem propojení armády s civilní veřejností“. Tím dochází k faktické emancipaci aktivní zálohy jako skutečného vojenského miličného prvku.

Závěr

Politika celkových sil byla politikou, které byla explicitně uplatňována v době socialistického Československa. Jejím cílem byla masovost, zaručující odstrašení případného agresora. Vzhledem k tomu, že byla spojena s tehdejšími oficiálními světovými názory, její význam pro budování bezpečnostního systému poklesl s koncem studené války, rozpadem Varšavské smlouvy a zánikem tzv. Národní fronty. V nevojenské oblasti byla tato politika dále uplatňována a rozvíjena v oblasti požární ochrany, kde v podobě dobrovolných požárních organizací a jejich organizací v jednotkách na úrovni obcí existuje nevojenský miličný prvek. Pro potřeby zajištění vnější bezpečnosti České republiky však koncept celkových sil je doposud podceňován, a to se odráží na stagnaci institutu aktivní zálohy.

Vzhledem k tomu, že se však Česká republika dostává do stadia finančních restrikcí a nedostatku lidských zdrojů, z hlediska věku adekvátních pro službu v profesionálních ozbrojených silách, lze čekat renezanci tohoto konceptu. Podobně tomu bylo ve Spojených státech v 70. letech při profesionalizaci amerických ozbrojených sil. [32]

Tento text vznikl v rámci projektu Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR s identifikačním kódem VG20102013009.

Poznámky a použitá literatura:

- [1] HITCH, Ch.; J., McKEAN, R.; N. *The Economics of Defense in the Nuclear Age*. 1st ed. [RAND report] Cambridge: Harvard University Press, 1960.
- [2] PERNICA, B. České dilema: Nutnost integrace národního bezpečnostního systému na základě transformace operačních schopností profesionálních národních bezpečnostních institucí. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 4, s. 50-60.
- [3] **Dvě a půl války**, jeden ze strategickooperačních principů americké koncepce „pružné reakce“ z 60. let. Požadoval, aby ozbrojené síly byly připraveny k vedení dvou „velkých válek“, (Evropa, Asie), a jedné „malé“ (půlté). Strategickooperační princip **jeden a půl války** předpokládal vést pouze jednu úspěšnou válku v Evropě či Asii a jeden méně rozsáhlý konflikt v jiné části světa. BINKIN, M.; KAUFMAN, W.W. *U.S. Army Guard and Reserve: rhetoric, realities, risks*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 1989. ISBN 0-8157-0979-X.
- [4] PERNICA, B. Dobrovolná milice – doplněk zajištění bezpečnosti územně samosprávných celků. In *Increasing Competitiveness or Regional, National, and International Markets Development – New Challenges*. 1. vyd., Ostrava: VŠB-TU, 2007. ISBN 978-80-248-1458-2. [CD-ROM+sborník abstraktů s. 281] [mezinárodní konference Increasing Competitiveness or Regional, National, and International Markets Development – New Challenges, Ostrava, Ekonomická fakulta VŠB-TUO 4. až 6. 9. 2007].

- V kontextu článku se jedná o jedno z možných použití pojmu. Alternativní pojetí pojmu milice je např. v knize *Insurgents, Terrorists, and Militias: The Warriors of Contemporary Combat*, jejímiž autory jsou Richard H. Schultz Jr. and Andrea J. Dew, New York: Columbia University Press, 2009.
- [5] PERNICA, B. Pojem bezpečnostní struktury a možnosti jeho využití pro potřeby bezpečnostní vědy. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 4, s. 26-29.
  - [6] KREIDBERG, M.; A., HENRY, M., G. *History of Military Mobilization in the United States 1775-1945*. [DA Pamphlet 20-212] Washington, D.C.: Department of the Army, 1955.
  - [7] ENGELHARDT M. Reservistenkonzeption für die 90er Jahre. *Truppenpraxis*, 1987, Jg. 31, Nr. 1, s. 24-28.
  - [8] HEINSTEIN R.; KOCH P. Neues Personalmanagement für Reserveoffiziere. *Truppenpraxis*, 2000, Jg. 44, Nr. 3, s. 176-181.
  - [9] PERNICA, B. Branná povinnost jako daň v úkonech a otázka její spravedlnosti. In *The XIth International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance* [sborník abstraktů s. 32 + CD-ROM]. 1. vyd. Praha: VŠE, 2006. ISBN 80-245-1032-4. [Praha, VŠE 7. až 8. 4. 2006].
  - [10] FRIEDMAN, M. Why Not a Volunteer Army? In Sol Tax, ed., *The Draft: A Handbook of Facts and Alternatives*. Chicago: University of Chicago Press, 1967, pp. 200-207.
  - [11] BEIWINKEL, K. *Wehrgerechtigkeit Als Finanzpolitisches Verteilungsproblem*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang, 1986, ISBN 3-8204-8965-7.
  - [12] *International Standard Classification of Education–ISCED 1997*. Re-edition. Montreal: UNESCO, 2006. ISBN 92-9189-035-9.
  - [13] PERNICA, B. Zapojuvání civilního sektoru do činnosti ozbrojených sil: vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 2, s. 101-113.
  - [14] KROBATH, J.; KUPIČKA, J.; BÍLEK, J. *SVAZARM 1951-1991*. [rukopis]
  - [15] BROWER, K. S. The Warsaw Pact–NATO Military Balance: The Quality of Forces In *GAO/NSIAD-89-23B NATO–Warsaw Pact Conventional Force Balance: Papers for U.S. and Soviet Perspectives Workshops*. [Supplement B to a Report to the Chairmen, Committees on Armed Services, U.S. Senate and House of Representatives] Washington, D.C.: GAO, 1988. Pp. 183-223.
  - [16] FUČÍK, J. *Sítn jaderné války nad Evropou: Ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na středoevropském válčišti v letech 1945-1968*. 1. vyd., Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 9788020421999.
  - [17] HUBKA, A.; ŠÍN, Z. *Zásady budování obrany ČSSR v právním řádu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975.
  - [18] *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd., Praha: AV ČR, 1994 [dotisk 2001]. ISBN 80-200-0493-9.
  - [19] REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 1. vyd., Voznice: Leda, 2001, ISBN 80-85927-86-3.
  - [20] KLUGE, F.; SEEBOLD, E. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 24. Aufl. Berlin: de Gruyter, 2002. ISBN 3-11-017473-1.
  - [21] ONIONS, C.T.; FRIEDRICHSEN, G.W.S.; BURCHFIELD, R.W. *The Oxford Dictionary of English Etymology*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 1998. ISBN 0-19-861112-9.
  - [22] ČERNÝCH, P. J. *Istoričesko-etimologičeskij slovar' russkogo jazyka I, II.*, Moskva: Russkij jazyk, 1993, ISBN 5-20002685-7.
  - [23] KÜRCHNER, J. *Universalkonversationslexikon*. 3. Aufg, Berlin: Hermann Hillger Verlag, 1900.
  - [24] BAJGAR, J. aj. *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva.*, I. díl, 1. vyd., Praha: Správa sociálního řízení, 1992. ISBN 80-85469-31-6.
  - [25] BAJGAR, J. aj. *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva*. II. díl, 1. vyd., Praha: Správa sociálního řízení, 1993. ISBN 80-85469-41-3.
  - [26] Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. *A-report*, 2002, roč. [neudán], č. 24.
  - [27] *White Paper on Defence of the Czech republic*. 1st ed., Prague: MoD, 1995.
  - [28] VLČEK, B. Lidské zdroje použitelné pro zabezpečení požadavků souvisejících s řešením krizových stavů a obranou státu. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 2, s. 186-200.
  - [29] (gag, ČTK) Vojáci v záloze dostanou za službu zapláceno. *MF Dnes*, 28. 2. 2002, s. 1.
  - [30] VLČEK, B. Aktivní záloha ozbrojených sil České republiky. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 4, s. 65-73.
  - [31] *Bílá kniha o obraně*. 1. vyd., Praha: Ministerstvo obrany, 2011. ISBN 978-80-7278-564-3.
  - [32] HÁJEČEK, J. *Koncept dobrovolné vojenské zálohy České republiky a možnosti jeho rozvoje*. [bakalářská práce] Praha: Metropolitní univerzita, 2011.